

Förutsättningar för ett välfungerande aktivitetskrav i praktiken

Från bidrag till jobb – underlag till regeringens aktivitetskravsreform – del 3

Förord

För att bidra till en välfungerande reform har SKR tagit fram en serie beslutsunderlag under rubriken *Från bidrag till jobb – underlag till regeringens aktivitetskravsreform*. Tillsammans med våra medlemmar har vi tagit fram och förtydligat sex krav som presenteras i detta underlag, för att ge ett stöd till den pågående utredningen och den fortsatta beredningsprocessen i regering och riksdag. Vi lyfter frågeställningar som behöver hanteras i reformen och i den fortsatta utvecklingen av samspelet mellan arbetsmarknads-, social- och utbildningspolitik.

Med ett genomförande av regeringens initiativ om krav på aktiviteter för individer med ekonomiskt bistånd får kommunerna ett obligatoriskt uppdrag att aktivera arbetslösa bidragstagare. Uppdraget måste tydliggöra kommunernas roll i arbetsmarknadspolitiken och måste ges full finansiering. Lika viktigt för att reformen får genomslag är att regelverket möjliggör kunskapsbaserade insatser, att kommuner och Arbetsförmedlingen kan samarbeta bättre än idag och att det följer med ett stöd i implementeringen.

När ansvarskartan och insatserna för individer med en längre väg till arbete nu återigen ritas om har kommunerna en hög förväntan på ett robust system som sätter fler individer i arbete. Regioner och kommuner och andra samhällssektorer står inför stora komptensförsörjningsutmaningar det kommande decenniet, varje möjlig arbetad timme behövs och alla individer behövs. Steget till egen försörjning har stor betydelse för den enskilde individens självständighet och utveckling, men gynnar ofta hela familjer och barn som får se sin förälder gå till jobbet. Varken individ eller samhället har råd med en reform som inte på allvar kan bidra till en arbetsmarknadspolitik som når dem som behöver den som mest. Vi behöver hjälpas åt, kommunerna kan och vill bidra – ta vår hand!

Stockholm, mars 2024

Monica Sonde

Direktör, Avdelningen för utbildning och arbetsmarknad

Innehåll

Sammanfattning och kommunernas krav	4
Analys av kommuners och individers förutsättningar	6
Aviserad reform och utredning	6
Kommunala förutsättningar	6
Kommunala arbetsmarknadsinsatser.....	10
Kommunsektorns sex krav för en väl genomförd reform.....	13
1.Kunskapsbaserade insatser som leder till jobb.....	13
2. Arbetsro och samspel med Arbetsförmedlingen	16
3. Digital informationsöverföring för korrekta och snabba beslut.....	18
4. Förskola och fritidshem på heltid	20
5. Kommunal handläggning och bedömning.....	22
6. Full finansiering och implementeringsstöd.....	23

Sammanfattning och kommunernas krav

Obligatoriskt aktivitetskrav för mottagande av ekonomiskt bistånd är en omfattande reform. Den statliga utredning som pågår med uppdrag att lämna förslag på hur ett krav på aktivitet i försörjningsstödet ska genomföras tillsammans med ett krav på kommunerna att anordna aktiviteter¹, är begränsad i både tid och resurser.

Det finns en risk att utredningen inte kommer spegla den fulla potentialen i de kommunala insatserna för arbetslösa och hur även statliga system behöver utvecklas för att fler ska gå från bidrag till jobb. Mot den bakgrunden tog SKR:s styrelse i december 2023 ställning för sex punkter för en väl genomförd reform vilka fördjupas i detta underlag.

Detta är tredje delen i en serie beslutsunderlag som SKR har tagit fram tillsammans med medlemmarna för att belysa kritiska delar i en aktivitetskravsreform.

Ett krav på aktivitet inom försörjningsstödet innebär en tydlig förflyttning i kommunernas åtagande. Kommunerna har idag möjlighet att anvisa till kompetenshöjande insatser, de kommer i och med reformen ges en skyldighet att anordna aktivitet och den enskilde ges en än tydligare skyldighet att delta. Skyldigheter att delta och anordna ställer krav både på den anordnade kommunen och på den enskilde.

En väl genomförd reform skulle innebära att fler individer får insatser som leder till jobb samt stärkt kraft och likvärdighet i arbetsmarknadspolitikens lokala genomslag. För det behöver regeringen ge kommunerna och berörda statliga myndigheter goda förutsättningar för uppdragets genomförande. SKR har under hösten 2023 och våren 2024 haft en nära dialog med medlemmarna för att ta fram och fördjupa sektorns krav för en välfungerande reform:

¹ S2022/02323. *Uppdragsbeskrivning om aktivitetsplikt – deltagande i heltidsaktiviteter för rätt till försörjningsstöd* och S2023/01165. *Ändring av uppdraget om aktivitetsplikt – deltagande i heltidsaktiviteter för rätt till försörjningsstöd (S 2022:E)*.

Kommunernas krav för en väl genomförd reform

1. Kunskapsbaserade insatser som leder till jobb

Att insatserna som ges inom ramen för aktivitetskravet är kunskapsbaserade, med tidigt fokus på att leda bidragsmottagare till ett arbete. Insatserna ska vara individanpassade, parallella och sammanhållna.

2. Insatser utan avbrott, i samspel med Arbetsförmedlingen

Arbetsro för individer och kommuner att genomföra aktivitetskravsinsatser i ett välfungerande samspel med Arbetsförmedlingen. Aktivitetskravsinsatser får inte ensidigt avbrytas för statliga insatser.

3. Digital information från Arbetsförmedlingen

Digital informationsöverföring mellan Arbetsförmedlingen och kommunerna för att kunna fatta korrekta och snabba beslut.

4. Förskola och fritidshem på heltid

Att barn till föräldrar som kan vara föremål för insatser inom aktivitetskravet har rätt till förskola och fritidshem på heltid.

5. Kommunal handläggning och bedömning

Säkra goda förutsättningar att ta emot ökade krav på handläggningen, samt tillit till kommunernas bedömningar av vilka individer som bör omfattas av aktivitetskrav och i vilken omfattning.

6. Full finansiering och implementeringsstöd

För kvalitet och likvärdighet över landet krävs full finansiering till kommunerna samt stöd för implementering och uppföljning av reformen.

Analys av kommuners och individers förutsättningar

En reform inom ekonomiskt bistånd och förändrade krav på de som ansöker om försörjningsstöd blir för kommunerna ett förändrat arbetssätt och nytt åtagande förenat med ökade kostnader. För att lagstiftaren ska hamna rätt krävs en förståelse för kommunens uppdrag, individernas förutsättningar och hur ett nytt krav ska samspela med det som finns och görs idag.

Aviserad reform och utredning

Regeringen har aviserat en omfattande bidragsreform med bidragstak, aktivitetskrav för försörjningsstöd och kvalificering till välfärden.² I Tidöavtalet listas reformer som ska genomföras. Alla som uppbär försörjningsstöd av arbetsmarknadsskäl ska delta i aktiviteter som motsvarar sin arbetsförmåga för att få fullt bidrag. Vidare ska kompetenshöjande insatser för ökad övergång till riktiga jobb prioriteras och samhällsnyttiga insatser införas.³

Utredningen om krav på aktivitet i försörjningsstödet ska den 5:e april 2024 presentera förslag på hur ett krav på aktivitet i försörjningsstödet ska genomföras tillsammans med ett krav på kommunerna att anordna aktiviteter.⁴ Det finns en bred politisk förankring för att genomföra ökade krav på aktiviteter för de som söker försörjningsstöd. Den tidigare regeringen tillsatte utredningen och den nuvarande har förstärkt uppdraget. Det ger oss anledning att tro att det kommer en reform om aktivitet i försörjningsstödet. Den behöver utformas klokt och i samspel med kommunerna.

Kommunala förutsättningar

Det ekonomiska biståndet är en kommunal fråga. Ekonomiskt bistånd i form av försörjningsstöd kan beviljas efter en individuell behovsprövning som görs varje månad enligt socialtjänstlagen. Biståndet ska garantera den enskilde en skälig levnadsnivå vid tillfälliga försörjningssvårigheter. Trots det är många människor beroende av ekonomiskt bistånd över en längre tid.

² Regeringen (2023). *Reformkraft i en tid av prövningar. Regeringsförklaringen 12 september 2023.*

³ Sverigedemokraterna, Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna (2022). *Tidöavtalet: Överenskommelse för Sverige.*

⁴ S2023/01165. *Ändring av uppdraget om aktivitetsplikt – deltagande i heltidsaktiviteter för rätt till försörjningsstöd (S 2022:E).*

Ett införande av krav på aktivitet i försörjningsstödet kommer påverka den enskilde medborgaren som söker bistånd. Det påverkar också de kommunala förutsättningarna i handläggningen av ekonomiskt bistånd och arbetet inom arbetsmarknadsenheterna. Reformen landar också in i ett sammanhang med stora ekonomiska utmaningar i kommunerna och höga förväntningar på en reformerad socialtjänst med höjda ambitioner för kunskapsbaserat och förebyggande arbete.

Både kommunsektorn och näringslivet står inför stora kompetensförsörjningsbehov framöver. Vi behöver en reform som leder till att människor lämnar det ekonomiska biståndet och går från bidrag till jobb.

Vem är försörjningsstödstagaren?

Individer med ekonomiskt bistånd är en heterogen grupp. Den gemensamma nämnaren är att de helt saknar eller har otillräckliga inkomster från arbete och inte heller får tillräcklig försörjning från andra delar av trygghetssystemet, till exempel otillräcklig ersättning vid arbetslöshet eller sjukdom för att klara sin försörjning.

Den som inte har några andra inkomster eller tillgångar som tillförsäkrar den enskilde en skälig levnadsnivå har rätt till ekonomiskt bistånd. I normalfallet ska den biståndsökande också stå till arbetsmarknadens förfogande. Behovet av ekonomiskt bistånd kan uppstå både på grund av individens egen situation och förutsättningar, och externa faktorer såsom arbetsmarknadsläge och hur samhällets skyddsnet vid arbetslöshet och sjukdom är uppbyggt.

200 000 vuxna med ekonomiskt bistånd

Under år 2022 fick 161 000 hushåll ekonomiskt bistånd någon gång under året. Andelen hushåll med långvarigt behov av ekonomiskt bistånd⁵ var 43 procent av bidragstagarna år 2022. I de 161 000 hushållen finns ungefär 300 000 personer, varav cirka 200 000 är vuxna kvinnor och män som kan komma att omfattas av krav på aktivitet för att vara berättigade till ekonomiskt bistånd. Antalet hushåll med ekonomiskt bistånd har minskat sedan flera år tillbaka.⁶ Den framtida utvecklingen påverkas av en rad faktorer som konjunkturförändringar, arbetslöshet samt konstruktion av till exempel socialförsäkringsförmåner som bostadsbidrag, barnbidrag och ersättning vid sjukdom samt ersättningar vid arbetslöshet och a-kassa.

⁵ Det vill säga de som fått ekonomiskt bistånd 10 månader eller mer av årets 12 månader.

⁶ Socialstyrelsen (2023-06-14). *Statistik om ekonomiskt bistånd 2022*.

Orsaken till ansökan om ekonomiskt bistånd

Den pågående utredningen har att ta ställning till hur målgruppen för aktivitetskravet ska avgränsas. Vid en utredning om rätten till ekonomiskt bistånd kartläggs och kategoriseras de sökande efter så kallade försörjningshinder, det vill säga anledningen till behovet av ekonomiskt bistånd. Ungefär hälften av alla som söker ekonomiskt bistånd gör det av arbetslöshetsrelaterade skäl vilket är det vanligaste försörjningshindret. Därefter följer arbetshinder av sociala skäl med 18 procent och sedan sjukskrivning med läkarintyg med 14 procent. Utöver dessa tre grupper finns ytterligare flertalet mindre grupper, som exempelvis föräldralediga, de som uppbär sjuk- eller aktivitetsersättning, pensionärer och gymnasiestuderande ungdomar.⁷

Jämställdhetsperspektiv

Det är av vikt att reformen utformas så att den stärker jämställdheten mellan kvinnor och män. Vidare att barn som finns i hushåll med ekonomiskt bistånd kan delta i förskola och fritidshem i den omfattning som krävs för att förverkliga ett aktivitetskrav för föräldrar.

Hushållens ekonomiska förutsättningar är inte jämställda idag. Ensamstående män utan barn är den vanligaste hushållstypen som uppbär ekonomiskt bistånd. Ser vi istället hur stor andel som har ekonomiskt bistånd i olika delar av befolkningen är ensamstående kvinnor med barn den grupp där störst andel tar emot ekonomiskt bistånd. Drygt 24 000 ensamstående kvinnor med barn fick ekonomiskt bistånd under 2022. Det motsvarar omkring 13 procent av samtliga ensamstående kvinnor med barn i riket.⁸ Kvinnor står i högre grad utanför arbetsmarknaden, de arbetar oftare deltid och tar ut större del av föräldraförsäkringen än män. En del av att förändra detta mönster är att både kvinnor och män omfattas på samma sätt av ett aktivitetskrav. Att kvinnor och män deltar på samma villkor förutsätter bland annat att omsorgen av barnen är ordnad.

Barnperspektiv

Under 2022 levde drygt 100 000 barn i hushåll med ekonomiskt bistånd.⁹ Det innebär att var tredje biståndsmottagare är ett barn. Att långvarigt leva i ekonomisk utsatthet ger en risk för försämrade livsvillkor. Viktiga skyddsfaktorer är utbildning och deltagande i förskola.

Ur barnets perspektiv är det viktigt att föräldrarna kan försörja familjen och att de går till jobbet. Men det gynnar också barnets egen utveckling att delta i förskola. Barn i hem där föräldrarna har en lägre utbildningsnivå och där endast

⁷ Socialstyrelsen (2023-10-04). *Försörjningshinder och ändamål med ekonomiskt bistånd 2022*.

⁸ Socialstyrelsen (2023). *Statistik om ekonomiskt bistånd 2022*. Tabell 4.

⁹ Socialstyrelsen (2024). *Statistik om ekonomiskt bistånd – korta fakta*. Socialstyrelsens webbplats.

en eller ingen av föräldrarna arbetar går i lägre utsträckning i förskola. Särskilt de barn som har behov av stöd eller har svenska som andraspråk har nytta av att delta i förskola för sin fortsatta utveckling och skolgång.¹⁰

Många individer är samtidigt hos Arbetsförmedlingen och i kommunen

Av samtliga vuxna med ekonomiskt bistånd var mellan 57 och 64 procent inskrivna på Arbetsförmedlingen under perioden januari 2019–juni 2023. Det innebär att cirka 60 procent av de som ekonomiskt bistånd också är inskrivna på Arbetsförmedlingen. Det är något vanligare att män är inskrivna än kvinnor. I genomsnitt 52 procent av de inskrivna har deltagit i ett arbetsmarknadspolitiskt program, 35 procent har inte deltagit i något program och 13 procent har bedömts som förhindrade att delta.

Av samtliga inskrivna på Arbetsförmedlingen är cirka 11–12 procent individer med ekonomiskt bistånd. En del av dem har hela sin försörjning från kommunen medan andra delvis har sin försörjning från kommunen och erhåller statliga ersättningar och/eller a-kassa. Mellan 70 och 80 procent har varit inskrivna på Arbetsförmedlingen över en längre tid, längre än sex månader.¹¹

Låga ersättningar en del av förklaringen

Låga arbetsmarknadspolitiska ersättningar gör att många individer handläggs och kravställs av både statliga myndigheter och kommuner. Det ställer höga krav på samverkan för att inte bli ineffektivt och för kostsamt.

Ersättningarna för arbetslösa som saknar a-kassa vid deltagande i program på Arbetsförmedlingen (aktivitetsstöd) har halkat efter annan kostnadsutveckling. Aktivitetsstödet för den som saknar a-kassa är i dag 223 kr per dag, en ersättning som inte räcker upp till nivån i riksnormen för försörjningsstöd. Nu har regeringen aviserat en höjning från oktober 2025 till 365 kr per dag.¹² Det är en höjning som är bra och efterlängtd, men även med den nya ersättningsnivån bedöms det vara få som kommer att klara hyra och uppehälle. De kommer ha fortsatt behov av ekonomiskt bistånd.

Även etableringsersättningen för nyanlända har urholkats över tid, den har varit densamma sedan 2010. Urholkningen har inneburit att en allt större och

¹⁰ Skolverket (2023). *Du kan bidra till att fler barn börjar i förskolan.*

¹¹ SKR2024/00460 SCB statistik Arbetsförmedlingen och ekonomiskt bistånd 2019 till 2023.

¹² Regeringen (2024). *Arbetslinjen stärks genom en inkomstbaserad a-kassa.* Pressmeddelande 2024-02-14. Regeringens webbplats.

betydande andel av de som får etableringsersättning som också behöver ekonomiskt bistånd.¹³

Kommunala arbetsmarknadsinsatser

Kommunerna kan redan idag ställa krav på att den som har ekonomiskt bistånd av arbetslöshetsrelaterade skäl ska delta i en kompetenshöjande aktivitet. Många kommuner erbjuder aktiviteter inom den egna kommunala arbetsmarknadsenheten som en del av kravet på den enskilde. Det inkluderar personer som står förhållandevis långt från arbetsmarknaden men som bedöms ha arbetsförmåga.

En effekt av bristande stöd från Arbetsförmedlingen

Kommunerna har byggt upp de kommunala arbetsmarknadsinsatserna för att stödja kommuninvånare till arbete och minska utbetalningarna av ekonomiskt bistånd. Tillkomsten och omfattningen speglar att målgruppen med ekonomiskt bistånd inte har fått tillräckligt eller rätt stöd från Arbetsförmedlingen. Kommunerna gavs 1998 möjlighet att ställa krav på deltagande i kompetenshöjande verksamhet för unga biståndsmottagare och under 2013 utökades möjligheten till att omfatta alla vuxna.¹⁴ Det var en anpassning efter rådande praxis där många kommuner redan ställde krav på den enskilde att göra det som krävs för att närma sig arbetsmarknaden.

2021 infördes även en så kallad språkplikt i 4 kap. 1 § socialtjänstlagen. Även denna kan ses som en anpassning efter rådande praxis då kommunerna vid behov har ställt krav på till exempel deltagande i sfi för att den enskilde ska kunna komma till egen försörjning genom arbete eller studier.

Höga kostnader för kommunerna

Sammantaget lägger kommunerna nästan 6 miljarder kronor netto på att stödja arbetslösa personer till arbete. Då är kostnaderna för sfi och komvux inte medräknade. Den stora delen är personalkostnader.¹⁵

Många inskrivna i kommunala arbetsmarknadsinsatser

SKR gör årligen en enkät till kommunerna för att följa upp de kommunala arbetsmarknadsenheternas arbete som redovisas i databasen Kolada.

¹³ SKR 17/02648, *SKR:s statistikbeställningar från SCB 2012–2022*.

¹⁴ Socialtjänstlag (2001:453) 4 kap 4 § och 5 §, se Prop. 1996/97:124 *Ändring i socialtjänstlagen* och Prop. 2012/13:94 *Jobbstimulans inom det ekonomiska biståndet*.

¹⁵ SCB (2023). *Räkenskapsammandrag för kommuner och regioner*. Verksamhetsindelad statistik: Särskilt riktade insatser – arbetsmarknadsåtgärder.

Kommunernas arbetsmarknadsenheter möter många människor. Under 2022 deltog nästan 80 000 personer någon gång under året i en aktivitet inom ramen för arbetsmarknadsenhetens verksamhet i de kommuner som svarat på enkäten. Omräknat till samtliga kommuner rör det sig om cirka 93 000 personer. Könsfördelningen var jämn med 49 procent kvinnor och 51 procent män.

Utbildningsnivån är låg hos deltagarna. Över 50 procent har som högst grundskoleutbildning. Många har varit arbetslösa under lång tid. Hela 45 procent hade varit utan arbete mer än två år och 28 procent hade varit utan arbete mellan 6 och 24 månader.

Goda resultat för de kommunala arbetsmarknadsinsatserna

Av de inrapporterade avslutade ärendena under 2022 gick 43 procent vidare till arbete eller studier. De kommunala arbetsmarknadsinsatserna får därmed anses ha goda resultat i sina verksamheter, särskilt med hänsyn till att deras målgrupp i stor utsträckning har en svag arbetsmarknadsanknytning.

Stora utmaningar i kompetensförsörjningen

Flera samhällssektorer står inför omfattande kompetensförsörjningsbehov de närmaste åren, bland annat på grund av en demografisk utveckling där antalet äldre ökar samtidigt som befolkningen i arbetsför ålder minskar.

SKR har tillsammans med medlemmarna tagit fram nio kompetensförsörjningsstrategier för att möta behoven inom välfärden framöver.¹⁶ Det handlar bland annat om att använda kompetensen rätt, söka nya samarbeten och rekrytera bredare.

Aktivitetskravet behöver bidra till att fler går från bidrag till jobb och att fler också får tillräckliga kompetenshöjande insatser för att kunna ta ett arbete inom välfärden. Mer kan behöva göras för att skapa jobbspår där arbetsgivarna är med att ta fram paketlösningar där studier och praktik kombineras för att stärka språkfärdigheter och sakkunskap.

Praktiknära insatser innebär även att det kommer behövas väldigt stora resurser för handledning på arbetsplatserna i en redan ansträngd verksamhet, det behöver utredningen ta höjd för.

I många kommuner arbetar arbetsmarknadsenheter tillsammans med några ytterligare förvaltningar om att skapa praktikplatser – exempelvis inom skola

¹⁶ SKR (2022). *Välfärdens kompetensförsörjning. Personalprognos 2021–2023 och hur välfärden kan möta kompetensutmaningen.*

och omsorgen. För att bereda fler platser blir det ett ansvar för kommunen som helhet med alla dess verksamheter.

Samhällsnyttiga insatser

En del av utredningsuppdraget handlar om att aktivitetskravet kan innehålla samhällsnyttiga insatser. För att reformen ska fungera väl i den delen är det mycket viktigt att utredningen och regeringen har dialog med arbetsmarknadens parter om vad detta kan innehålla och hur det behöver utformas. Det behöver ske innan reformen rullas ut. Det är viktigt att det handlar om samhällsnyttiga insatser som är värdefulla både för samhället och som leder individerna närmare arbete. Det finns inte resurser för att arrangera insatser som inte leder vidare. Samtidigt behöver hänsyn tas till undanträngningseffekten, det finns en risk att enklare jobb omvandlas till en samhällsnyttig insats med försörjningsstöd. SKR ser framför sig att det troligen är en mindre del av de som kan omfattas av aktivitetskravet som kan bli föremål för samhällsnyttiga insatser.

Finsam en viktig aktör

En del av målgruppen för aktivitetskravet kommer vara aktuella för samverkan mellan kommunerna, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och regionerna. SKR har sedan tidigare påtalat behov av översyn av den samverkan som sker mellan dessa parter inom ramen för den finansiella samordningen – med ambition att fler måste få tillgång till samordnat stöd mellan parterna och en organisering som svarar mot dagens behov och myndighetsuppdrag.¹⁷

¹⁷ Skrivelse (2021-01-29). *Se över Finsam för att säkra och utveckla stödet till individen i behov av stöd av flera aktörer.*

Kommunsektorns sex krav för en väl genomförd reform

Utifrån analysen av kommunernas och individernas förutsättningar har SKR tillsammans med kommuner tagit fram sex grundläggande krav för att reformen om krav på aktivitet ska kunna genomföras och ge önskade effekter.

I detta underlag har de sex kraven förtydligats och fördjupats för att ge ett stöd till den pågående utredningen och den fortsatta beredningsprocessen i regering och riksdag. Den dialog som SKR har fört med medlemmarna har förhoppningsvis också bidragit till kommunernas förberedelser inför reformen.

Kraven behöver omhändertas i reformen för att kommunerna och individerna ska ges rimliga förutsättningar. Ett aktivitetskrav kommer också ställa krav på förändrade arbetssätt inom ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsenheter.

1. Kunskapsbaserade insatser som leder till jobb

Kommunernas krav: Att insatserna som ges inom ramen för aktivitetskravet är kunskapsbaserade, med tidigt fokus på att leda bidragsmottagare till ett arbete. Insatserna ska vara individanpassade, parallella och sammanhållna.

Regeringen behöver säkra:

- En reglering som säkrar kvalitet och likvärdighet över landet – och samtidigt ger utrymme för lokala anpassningar.
- Individer deltar i sammanhållna insatser med tidigt fokus på vägen från bidrag till jobb.
- Säkra möjligheter till uppföljning, utvärdering och lärande.

Insatserna som ges inom aktivitetskravet behöver vara kunskapsbaserade med tidigt fokus mot jobb. Utan det bidrar reformen inte till en arbetsmarknadspolitik för fler i jobb. Uppdraget behöver även gå i linje med de insatser många kommuner redan erbjuder på frivillig grund. Annars finns risk att insatser som idag leder till jobb tvingas avvecklas till förmån för aktiviteter med inlåsnings effekter.

En reglering som säkrar kvalitet och likvärdighet över landet – och samtidigt ger utrymme för lokala anpassningar.

För att fler individer som uppbär ekonomiskt bistånd ska gå vidare till arbete och egen försörjning krävs det att kommunen arbetar med insatser och metoder som ger avsedd effekt. Samtidigt har kommunerna en unik kunskap om den lokala arbetsmarknaden, både resurser och utmaningar, för att stärka arbetet behöver det finnas ett utrymme för anpassningar till de lokala förhållanden. Kommunernas styrka är det lokala sammanhanget och kunskap om, och en närhet till, näringsliv och andra arbetsgivare. De har också en närheten till individen. Regleringen behöver tillvarata dessa styrkor.

Individer deltar i sammanhållna insatser med tidigt fokus på vägen från bidrag till jobb

Det finns kunskaper att hämta för att implementera aktivitetskravet så det stärker individens väg från bidrag till jobb. Kunskapsläget kring vilka insatser som har effekt för få individer att gå från bidrag till arbete har stärkts de senaste åren genom olika studier och ett antal forskningsöversikter. I vilken mån insatser är effektiva är beroende av flera faktorer såsom individernas förutsättningar och behov – samt att insatsen sätts in vid rätt tillfälle. Men generellt visar översikterna på god effekt av insatser med följande inriktning:

- Aktiviteter så lika som möjligt ett vanligt arbete på den ordinarie arbetsmarknaden – gärna på arbetsplatser. Det kan exempelvis handla om subventionerade anställningar eller praktik.
- Intensifierade och individanpassade insatser med ökad personaltäthet där det också kan vara positivt med frivilligt deltagande och utgångspunkt i individens önskemål.
- Fokus på arbete genomgående under hela insatsen – gärna med medverkan från arbetsgivare.
- Att ge flera insatser samtidigt som individen har arbetsplatsanknytning, såsom teoretisk utbildning eller språkinläring i kombination med praktik på en arbetsplats.
- Kompetenshöjande insatser om det finns behov av det.¹⁸

¹⁸ Sammanställningen bygger främst på de senaste större översikterna: Engdahl, Forslund, Vikman (2023). *(Kommunala) insatser för att underlätta arbetsmarknadsinträdet för flyktingar och deras anhöriga*. IFAU och SBU (2022). *Effekter av arbetsmarknadsinsatser för personer med varaktigt försörjningsstöd*. Bland tidigare översikter finns Bergström, Isaksson, & Petrini (2022). *Ett förebyggande perspektiv på ekonomiskt bistånd*. FoU i Väst; Thorén, Katarina (2012). *Kommunal arbetsmarknadspolitik – en kunskapsöversikt över åtgärder för arbetslösa*

Bland specifika metoder som ofta nämns som verkningsfulla finns Supported Employment och Individual Placement Support (IPS). Många kommuner i Sverige har också tagit inspiration från det danska Bekaftigelses Indikator Projekt (BIP) där elva faktorer har identifierats som viktiga för anställningsbarhet.¹⁹ Flera metoder ställer höga krav på genomförande och är kostsamma för utföraren, även om det ofta finns stora övergripande samhällsekonomiska vinster. Regeringens förväntan på vilka insatser som kommunerna ska erbjuda behöver matchas av finansiella och personella resurser.

Säkra möjligheter till uppföljning, utvärdering och lärande

För att stärka kunskapen om effektiva insatser och utveckla kunskapsbaserade arbetssätt krävs individbaserad statistik för insatser som ges inom ramen för de kommunala arbetsmarknadsenheterna. Implementeringen av ett aktivitetskrav behöver följas genom kontinuerlig uppföljning av individernas alla insatser, både de kommunala och de statliga. Ansvariga aktörer behöver bygga kunskap om vad som leder till jobb och de individer som tar del av insatserna ska veta att de deltar i meningsfulla aktiviteter som leder från bidrag till jobb.

I utveckling av uppföljningssystem och insamling av data är det viktigt att beakta hur det går att bygga upp kvalitativ data på ett resurseffektivt sätt som är användbar både ur praktikens och forskningens perspektiv. Det bör också finnas beredskap för att det tar tid och resurser att bygga upp välfungerande sådana system.

Själva grunden för krav på aktivitet är sparsamt utforskad och det diskuteras i forskningen om obligatoriskt krav på deltagande i aktiviteter har effekt. En utmaning är svårigheten att skilja på vad som är effekt av det obligatoriska kravet på medverkan och vad som är effekt av de insatser som ges. En avgränsad studie har gjort bedömningen att effekten av obligatorisk aktivering är begränsad.²⁰ Där handlade effekten främst om att unga och ensamstående utan barn ansökte om ekonomiskt bistånd i minskad utsträckning.

socialbidragstagare; Panican & Ulmestig (2019). Vad är nytt – kunskapssammanställning av kommunal arbetsmarknadspolitik.

¹⁹ Dessa är jobbsökningsbeteende, kunskap om arbetsmarknaden, koncentrationsförmåga/instruktionsförståelse, individens respektive handläggares tro på att individen får jobb, målmedvetenhet, förmåga att skapa kontakt, samarbetsförmåga, stöd från nätverk, hantering av vardagen samt hälsa och hantering av hälsa.

²⁰ Persson och Vikman, IFAU (2010). *In- och utträdeseffekter av aktiveringskrav på socialbidragstagare.*

2. Arbetsro och samspel med Arbetsförmedlingen

Slutsatserna i detta avsnitt redovisades i underlaget Erfarenheter från fyra år med Arbetsförmedlingens leverantörer som presenterades den 14:e februari 2024.

Kommunernas krav: Arbetsro för individer och kommuner att genomföra aktivitetskravsinsatser utan avbrott för andra statliga insatser och med ett välfungerande samspel med Arbetsförmedlingens insatser. Aktivitetskravsinsatser får inte ensidigt avbrytas för statliga insatser.

Regeringen behöver säkra:

- Kommunerna får huvudansvaret för planering, genomförande och samordning av alla insatser riktade mot arbete för biståndsmottagare som aktualiseras för aktivitetskravet.
- Arbetsförmedlingen behöver säkra målgruppens tillgång till statliga arbetsmarknadspolitiska åtgärder och ges en skyldighet att samråda med kommunen inför planerad insats.
- Arbetsförmedlingen och kommunen upprättar gemensam handlingsplan för de individer som aktualiseras för aktivitetskravet.
- Kunskapsbaserade och parallella insatser riktade mot arbete tidigt.

En viktig fråga för reformen är hur krav och stöd ska kunna säkras för individer som har ekonomiskt bistånd och samtidigt är inskrivna hos Arbetsförmedlingen. Kommunerna ser att detta ansvar inte axlas i tillräcklig utsträckning för att biståndsmottagare ska gå till jobb. Idag har Arbetsförmedlingen huvudansvar för planering, aktiviteter och samordning av insatser för de som är inskrivna på Arbetsförmedlingen. Men idag ges inte insatser till alla med ekonomiskt bistånd och långt ifrån heltidsaktivitet. Det är en viktig anledning till att kommunerna har tvingats utveckla egna kompletterande arbetsmarknadsverksamheter.²¹

Det är viktigt att reformen tydliggör vad som är kommunens ansvar, respektive Arbetsförmedlingens ansvar. Med det går det också bli tydligare kring hur vi ska kunna ta ett gemensamt ansvar.

För att reformen ska fungera väl krävs arbetsro för individer och kommuner att genomföra aktivitetskravsinsatser utan avbrott för andra statliga insatser samt med ett välfungerande samspel med Arbetsförmedlingens insatser. Om uppdraget innebär alltför korta och tillfälliga insatser riskerar individer att få ett osammanhängande stöd utan tillräcklig kraft för att komma i jobb. Idag tvingas

²¹ För en fördjupad analys och diskussion se SKR (2024). *Erfarenheter från fyra år med Arbetsförmedlingens leverantörer. Från bidrag till jobb – underlag till regeringens aktivitetskravsreform – del 2.*

kommuner avbryta insatser när individer anvisas till Arbetsförmedlingens leverantörer.

Kommunerna får huvudansvaret för planering, genomförande och samordning av alla insatser riktade mot arbete för biståndsmottagare som aktualiseras för aktivitetskravet

Kommunalt ansvar för heltidsaktivitet innebär att kommunen behöver rådighet över individens planering, rent praktiskt av den förlagda tiden över veckan, men också över tid när och hur insatser ska genomföras. Insatser som individer är skyldiga att genomföra behöver vara kunskapsbaserade. Det innebär att individen behöver en sammanhållen planering från dag ett med sikte på hela vägen ut i arbete. Kommunen är den enda aktören som kan ta huvudansvaret för planeringen och samordning av insatser.

Arbetsförmedlingen behöver säkra målgruppens tillgång till statliga arbetsmarknadspolitiska åtgärder och ges en skyldighet att samråda med kommunen inför planerad insats

Arbetsförmedlingen behöver få en samrådsskyldighet för samtliga som uppstår ekonomiskt bistånd med fokus på vilka statliga arbetsmarknadspolitiska insatser som kan läggas in i planeringen. En förutsättning för heltidsplanering är att kommun och Arbetsförmedlingen har ett delat ansvar för individens aktiviteter och en ömsesidig skyldighet att samråda inför beslut om aktivitet.

För att förverkliga aktivitetskravsreformens intentioner behövs en tydlig struktur och ordning och reda kring vem och när individer anvisas till Arbetsförmedlingens leverantörer. Det kan rimligtvis inte vara möjligt att individer anvisas till Arbetsförmedlingens leverantörer, när man har en pågående eller planerad insats i det mer omfattande aktivitetskravet hos kommunerna.

Det vore orimligt om systemet med aktivitetskrav riggas så att AF ensidigt och utan samråd med kommunen i praktiken kan avbryta insatser i aktivitetskravet genom att anvisa individ till fristående aktör. Det skapar orimligt osäkra planeringsförutsättningar för kommunerna att skapa en heltidsplanering över tid, det skulle innebära som det ser ut idag att Arbetsförmedlingens beslut gör att individer med ekonomiskt bistånd som anvisas till en leverantör får ta del av betydligt mindre aktivitet och stöd, jämfört med övriga biståndsmottagare som står till arbetsmarknadens förfogande. Individens resa förlängs och görs mer komplex om kommunala insatser ska avbrytas och insatser för leverantörer ta vid för att därefter eventuellt leda till arbete.

Arbetsförmedlingen och kommunen upprättar gemensam handlingsplan för de individer som aktualiseras för aktivitetskravet

Många individer får stöd både från kommunen och Arbetsförmedlingen. För att individer ska få ett ändamålsenligt och sammanhållet stöd krävs att kommunen och Arbetsförmedlingen upprättar en gemensam handlingsplan på individnivå tidigt, med sikte på arbete. Arbetsförmedlingen behöver se till att alla med ekonomiskt bistånd har full tillgång till de statliga arbetsmarknadsinsatser som individerna är i behov av, och det behöver samspela väl med kommunernas aktivitetskravsuppdrag.

Kunskapsbaserade och parallella insatser riktade mot arbete tidigt

Den föråldrade idén om en sekventiell "kedja", där sociala åtgärder alltid föregår arbetsinriktade insatser, är inte längre hållbar för att erbjuda effektivt stöd. Personer som mottar ekonomiskt bistånd bör ha full tillgång till de resurser som finns inom den statliga arbetsmarknadspolitikens verktyglåda. Tillgång till arbetsmarknadsutbildningar, lönestöd och andra insatser är ett statligt ansvar som behöver komma dem med försörjningsstöd tillgodo.

3. Digital informationsöverföring för korrekta och snabba beslut

Kommunernas krav: Digital informationsöverföring mellan Arbetsförmedlingen och kommunerna för att kunna fatta korrekta och snabba beslut.

Regeringen behöver säkra:

- För att ge individen rätta och samordnade insatser utan fördröjning krävs effektiv informationsöverföring mellan Arbetsförmedlingen och kommunerna.
- Ge kommunerna digital tillgång till den information som krävs för att säkra en effektiv och rättssäker handläggning – börja med de 14 identifierade informationsmängderna.
- Tillgång till information om planering och insatser för de individer som finns hos Arbetsförmedlingens leverantörer.

Omkring 60 procent av de som har ekonomiskt bistånd är samtidigt inskrivna hos Arbetsförmedlingen. Digital information krävs för en effektiv ärendehantering hos både kommunen och Arbetsförmedlingen. Dagens manuella hantering är alldeles för tidskrävande och medför risk för förlängda beslutstider. Eftersom kommunerna fattar nya beslut om ekonomiskt bistånd varje månad för varje hushåll så handlar det om ett stort antal beslut där digital tillgång kan innebära stora resursbesparingar.

För att ge individen rätta och samordnade insatser utan fördröjning krävs effektiv informationsöverföring mellan Arbetsförmedlingen och kommunerna

För att kommunerna ska kunna veta i vilken omfattning individen deltar i aktiviteter och hur eventuella aktiviteter ska kompletteras med kommunala insatser behöver kommunen kunskap om individen deltar i någon aktivitet via Arbetsförmedlingen och i vilken omfattning. Även information om eventuella arbetshinder eller bedömningar av arbetsförmåga kan vara avgörande för planeringen av den enskildes insatser inom ramen för ett krav på aktivitet.

Ge kommunerna digital tillgång till den information som krävs för att säkra en effektiv och rättssäker handläggning – börja med de 14 identifierade informationsmängderna

Informationen behöver vara lättillgänglig och digital för att kunna hålla nere handläggningstider och tid till beslut. Idag finns tillgång till digital information i begränsad mängd via SSBTEK (sammansatt bastjänst ekonomiskt bistånd). Fler informationsmängder behöver komma kommunen tillgodo utan manuell hantering för att säkra en rättssäker och effektiv bedömning av individens möjlighet till deltagande i aktivitet.

SKR har i en hemställan specificerat 14 informationsmängder som kommunerna har behov av att ta del av digitalt. Regeringen behöver ta om hand om den hemställan för att ge kommunerna rimliga förutsättningar.

Tillgång till information om planering och insatser för de individer som finns hos Arbetsförmedlingens leverantörer

En viktig förutsättningsskapande fråga handlar om att kommuner behöver få tillgång till information kring de individer som har ekonomiskt bistånd och finns hos en Rusta och Matcha leverantör – individens planering och aktivitet. Både kommunen och leverantörerna behöver också nära och enkla kontaktvägar till Arbetsförmedlingen kring individärenden. Att endast ha kontakt via funktionsbrevlådor bedöms inte tillräckligt effektivt.

Arbetsförmedlingen kan också behöva ta fram olika modeller för hur samordning kan främjas mellan kommuner och leverantörer. Förutsättningarna för samordning ser olika ut beroende på om det finns ett fåtal eller över 50 leverantörer lokalt. En utmaning som kommuner lyfter i rollen som arbetsgivare, praktik- och utbildningsanordnare är att det kan uppstå utmaningar med att många leverantörer söker kontakt med kommunens olika delar och utan samordning.

4. Förskola och fritidshem på heltid

Kommunernas krav: Att barn till föräldrar som kan vara föremål för insatser inom aktivitetskravet får en uttrycklig rätt till förskola och fritidshem på heltid.

Regeringen behöver säkra:

- Barns rätt till förskola och fritidshem behöver utvidgas och förtydligas för att aktivitetskravet ska förverkligas och bli likvärdigt.
- Ett ökat deltagande i förskola och fritidshem är viktigt för både föräldrar och barn.

Barns rätt till förskola och fritidshem behöver utvidgas och förtydligas för att aktivitetskravet ska förverkligas och bli likvärdigt

Aktivitetskrav för föräldrar med yngre barn förutsätter rätt till förskola och fritidshem på heltid. För att kunna delta i aktiviteter upp till den aktivitetsnivå som aktivitetskravet kräver behöver barnens rätt till förskola och fritidshem förtydligas. Om reglering och finansiering av detta inte sker riskerar kommunernas tillämpning av gällande rätt att skilja sig åt, vilket kan komma att påverka barnens rätt till förskola och fritidshem, men också att föräldrar generellt inte kan bli föremål för aktivitetskrav på samma nivå som andra individer.

SKR bedömer att förändringar behöver göras i skollagen gällande rätten till förskola och fritidshem upp till den aktivitetsnivå som aktivitetskravet kräver av föräldrarna. Idag är personer med ekonomiskt bistånd inte en uttalad grupp i regleringen för rätten till förskola och fritidshem.

Enligt nuvarande reglering för förskola ska barn från och med ett års ålder erbjudas förskola i den omfattning som behövs med hänsyn till föräldrarnas förvärvsarbete eller studier eller om barnet har ett eget behov på grund av familjens situation i övrigt (8 kap. 5 §, skollagen). Barn vars föräldrar är arbetslösa eller föräldralediga med ett annat barn ska från och med ett års ålder erbjudas förskola under minst tre timmar per dag eller 15 timmar i veckan (8 kap. 6 § skollagen). Idag skiljer det sig åt mellan kommuner vilka riktlinjer man tillämpar gällande antal timmar som biståndsmottagare har rätt till förskola.

Enligt nuvarande reglering för rätt till fritidshem ska barn i förskoleklass, grundskola och anpassad grundskola erbjudas utbildning i fritidshemmet i den omfattning som behövs med hänsyn till föräldrarnas förvärvsarbete eller studier eller om eleven har ett eget behov på grund av familjens situation i övrigt (14 kap. 7 § skollagen). Från höstterminen det år eleven fyller 10 år får öppen

fritidsverksamhet erbjudas istället om det inte föreligger skäl emot det, och fritidshem ska erbjudas till och med vårterminen eleven fyller 10 år). Det finns ingen reglerad rätt till fritidshem för föräldrar som är arbetslösa eller föräldralediga med annat barn på det sätt som finns för förskola. Individer med ekonomiskt bistånd är inte heller en uttalad grupp.

Ett ökat deltagande i förskola och fritidshem är viktigt för både föräldrar och barn

Att reformen säkrar att alla kan delta i aktivitet på heltid är en av de viktigaste punkterna för att garantera jämställdhet och barns utveckling. Förskolan har ett kompensatoriskt uppdrag vilket innebär att utbildningen ska ta hänsyn till skillnader i barns olika förutsättningar och behov. För barn från familjer med sämre socioekonomiska förutsättningar är förskolan en viktig skyddsfaktor.

I förskolan förbereds barnen för fortsatt utbildning, förutom att utveckla kunskap inom områden som språk och matematik finns läroplansmål om utveckling av självständighet och barnets tillit till sin egen förmåga. Förskolan ger barn möjlighet att utveckla delaktighet och engagemang i aktivitet, lek och samspel med andra barn. Det finns forskning som visar att utåtagerande beteenden minskar om barn är engagerade i lek och undervisning på förskolan. Vidare att barns engagemang har betydelse för välbefinnande och lärande samt olika förmågor som är viktiga i fortsatt skolgång och fortsatt i livet.²²

²² För dessa och andra forskningsresultat, se kunskapsöversikten Almqvist, L. & Björck, E. (2023). *Forskning i korthet: Förskolans roll för att främja psykisk hälsa*.

5. Kommunal handläggning och bedömning

Kommunernas krav: Säkra goda förutsättningar att ta emot ökade krav på handläggningen, samt tillit till kommunernas bedömningar av vilka individer som bör omfattas av aktivitetskrav och i vilken omfattning.

Regeringen behöver säkra:

- Goda förutsättningar att utveckla handläggarnas kompetens och yrkesroll utifrån ökade krav.
- Tillit till kommunens bedömningar – de har kunskap om sina biståndstagare och har den samlade bilden av möjliga krav.
- Kraven på kommunernas beslut behöver vara enkla och inte orsaka onödig byråkrati och krångel – med god tillgång till information om individen från berörda myndigheter.

Ett kommunalt ansvar för krav på aktivitet på heltid kommer att ställa nya och utökade krav på den kommunala handläggningen av ekonomiskt bistånd. Kommunerna behöver ha ansvar för bedömningen av vilka individer som ska omfattas av kravet och i vilken omfattning de ska delta.

SKR ser behov av att kraven på kommunernas bedömningar av vilka individer som bör omfattas av aktivitetskrav och i vilken omfattning ställs på en rimlig nivå och att det också blir rättssäker. Alltför höga krav skulle innebära byråkratisering och öka den administrativa bördan – resurser som istället bör läggas på stöd till individen.

Goda förutsättningar att utveckla handläggarnas kompetens och yrkesroll utifrån ökade krav

Kommunerna gör redan idag en bedömning av det huvudsakliga skälet till mottagande av ekonomiskt bistånd. Ibland använder kommunerna också möjligheten att ställa krav på individer att delta i aktiviteter. Med aktivitetskravsreformen inrättas en skyldighet att ställa krav på fler individer och på nya sätt. Det behövs resursförstärkning både ekonomiskt och i kompetens för att handläggarna ska ha rätt förutsättningar att kunna fatta dessa beslut.

Tillit till kommunens bedömningar – de har kunskap om sina biståndstagare och har den samlade bilden av möjliga krav

Kommunerna har god kännedom om de personer som uppbär ekonomiskt bistånd. Rätten till ekonomiskt bistånd prövas varje månad, redan idag görs en bedömning av om den enskilde ska stå till arbetsmarknadens förfogande eller inte, om individen ska anvisas till aktivitet eller behöver delta i

språkundervisning för att öka sina chanser på arbetsmarknaden. Kommunen har genom samverkan med kringliggande aktörer god kunskap om vilka insatser den enskilde kan få tillgång till lokalt. De kan avgöra vem som ska omfattas av krav på aktivitet, i vilken omfattning och vilken aktivitet som bäst stödjer den enskilde till arbete.

Kraven på kommunernas beslut behöver vara enkla och inte orsaka onödig byråkrati och krångel – med god tillgång till information om individen från berörda myndigheter

Kommunernas handläggning av ekonomiskt bistånd är redan idag en tung byråkratisk process. För att frigöra personal och tid arbetar många kommuner med verksamhetsutveckling med stöd av digitalisering. Det är brist på socialsekreterare i många kommuner och det är viktigt att inte införa nya administrativa och byråkratiskt tunga arbetsuppgifter. Medarbetarnas tid behöver nyttjas där den bäst behövs, i mötet med den enskilde.

En enskild behöver kunna undantas av sociala skäl eller hälsorelaterade skäl utan alltför omfattande dokumentation. Prövningen av rätten till bistånd och eventuella sanktioner behöver prövas som idag. Om socialtjänsten och den enskilde inte delar uppfattning om den enskilde ska delta i aktivitet eller inte, är det upp den enskilde att göra eventuella hinder troliga. Det krävs också att andra myndigheter lämnar nödvändiga intyg eller uppgifter till individen för att individen inte ska riskera att stå utan försörjning. Det kan handla om bedömningar av den enskildes arbetsförmåga från till exempel Arbetsförmedlingen eller Försäkringskassan.

6. Full finansiering och implementeringsstöd

Kommunernas krav: För kvalitet och likvärdighet över landet krävs full finansiering till kommunerna samt stöd för implementering och uppföljning av reformen.

Regeringen behöver säkra:

- Insatser som leder fler från bidrag till jobb kräver full finansiering – fortsatt kostnadsövertäring på kommunerna för bristande arbetsmarknadspolitik är oacceptabel.
- Det krävs full finansiering till kommunerna för det utökade uppdraget för förskola och fritidshem.
- För likvärdighet och kvalitet behöver kommunerna få ett implementeringsstöd för insatser, kommunal bedömning och handläggning samt god samverkan med kringliggande aktörer.

För kvalitet och likvärdighet över landet krävs full finansiering till kommunerna samt stöd för implementering och uppföljning av reformen. En underfinansiering skulle inte enbart drabba effektivitet i denna reform utan även i andra reformer där förväntningarna är höga på socialtjänstens utveckling.

Insatser som leder fler från bidrag till jobb kräver full finansiering – fortsatt kostnadsövertvåltring på kommunerna för bristande arbetsmarknadspolitik är oacceptabel

På grund av en bristande statlig arbetsmarknadspolitik tar kommunerna redan idag ett stort ansvar för arbetsmarknadspolitik för de som står längre från arbete. Verksamheten sker idag på frivillig grund och kommunen har varken ansvar för arbetsmarknadspolitiska insatser eller någon skyldighet att genomföra dessa. Dessa kommunala arbetsmarknadsinsatser utgör idag en kostnad på nästan sex miljarder kronor för kommunsektorn. Ett aktivitetskrav för de personer som uppbär ekonomiskt bistånd innebär således ett nytt uppdrag. För att garantera likvärdighet och kvalitet över landet behöver finansiering av uppdraget ske i enlighet med den kommunala finansieringsprincipen.

I direktivet för utredningen står att ett krav på aktivitet ska ses som ett komplement till befintliga kommunala och statliga arbetsmarknadsinsatser. Att lagstadga om ett krav som ska komplettera dagens icke-tvingande åtagande är en orimlig konstruktion. Det lagstadgade kravet kommer först, därefter kan kommunerna komplettera med frivilliga åtagande.

I det fall ett frivilligt åtagande blir obligatoriskt tillämpas finansieringsprincipen från botten, dvs. regleringen bör avse hela kostnaden – också den del av verksamheten som tidigare har tillhandhållits av kommunerna på frivillig basis.

Det krävs full finansiering till kommunerna för det utökade uppdraget för förskola och fritidshem

Ett utökat kommunalt uppdrag – i detta fall för att säkerställa tillgång till förskola och fritidshem för barn vars föräldrar omfattas av ett aktivitetskrav – förutsätter att den kommunala finansieringsprincipen tillämpas. Staten behöver således finansiera de ökade kostnader för förskola och fritidshem som uppstår när det ställs aktivitetskrav på föräldrar med ekonomiskt bistånd.

Regeringen behöver säkra rätt till förskola och fritidshem för de barn vars föräldrar omfattas av aktivitetskravet. Rätten till förskola och fritidshem behöver förtydligas så att föräldrar ska kunna omfattas av aktivitetskravet på samma sätt som andra. Det innebär också att finansiera de ökade kommunala kostnaderna för dessa tillkommande timmar inom förskola respektive fritidshem.

För likvärdighet och kvalitet behöver kommunerna få ett implementeringsstöd för insatser, kommunal bedömning och handläggning samt god samverkan med kringliggande aktörer

Det räcker inte endast att ändra i lagstiftningen för att ändra praktiken på önskvärt sätt. Vi ser behov av ett implementeringsstöd till kommunerna för att säkra ett bra genomförande i hela landet. Med den nya socialtjänstlagen kommer det också att ställas högre krav på kunskapsbaserat arbete i socialtjänsten. På samma sätt som den förändringen sker tillsammans med ett implementeringsstöd behövs det också gällande aktivitetskravet.

Kunskapsproduktion från nationella aktörer handlar ofta om att ta fram ett kunskapsunderlag, sedan får andra aktörer själva tolka och använda detta – *att låta det hända*. För att bli mer effektiv och att försäkra sig om att kunskapen omsätts i handling behöver detta kompletteras med att mottagarna också får visst stöd att tolka informationen – *att hjälpa det hända*. För att *få det att hända* i praktiken krävs att mottagarna får stöd med genomförandet.²³

Implementeringsstödet behöver omfatta hela kedjan från bedömning till genomförande och intern och extern samverkan. Kravet på aktivitet kommer att påverka hela kommunens verksamheter och utmana den interna kommunala samverkan. Men då kommunerna ges ett nytt uppdrag och en ny roll i arbetsmarknadspolitiken kommer det inte minst att kräva utvecklad samverkan med angränsande myndigheter som Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och regionerna.

²³ Jfr. Fixsen D & Blase, K. (2016) ”Active Implementation Practice and Science” i *National Implementation Research Network*.

Förutsättningar för ett välfungerande aktivitetskrav i praktiken

Med regeringens kommande initiativ om krav på aktiviteter för individer med ekonomiskt bistånd får kommunerna ett obligatoriskt uppdrag att aktivera arbetslösa bidragstagare. Uppdraget behöver formas så det möjliggör framgångsrika arbetssätt som identifieras i forskning och lokal praktik.

För att ge ett stöd till den pågående statliga utredningen om aktivitetskrav, och den fortsatta beredningsprocessen i regering och riksdag, har SKR tillsammans med medlemmarna tagit fram en serie beslutsunderlag.

Detta är tredje delen i serien Från bidrag till jobb – underlag till regeringens aktivitetsreform, där vi fördjupar kommunsektorns sex krav för en välfungerande reform.

Upplysningar om innehållet
Ulrica Runemar ulrica.runemar@skr.se

© Sveriges Kommuner och Regioner, 2024
ISBN/Beställningsnummer: 978-91-8047-246-3
Text: Ulrica Runemar